

Prof. dr Nebojša ŠARKIĆ*

UDK : 347.952

Mladen NIKOLIĆ**

IZVRŠENJE SUDSKIH ODLUKA PUTEM IZVRŠITELJA

Rezime: Posle relativno kratke javne rasprave naš zakonodavac opredelio se za uvođenje paralelnog sistema izvršenja preko sudskih i "privatnih izvršitelja". Sistem privatnih izvršitelja – bejlifa je dominantan princip izvršavanja sudskih odluka u anglosaksonskom sistemu. Krajem prošloga veka ovaj sistem je počeo da se širi i u Evropi i danas predstavlja prilično rasprostranjen oblik izvršavanja sudskih odluka u građanskim stvarima. Izvršitelj je diplomirani pravnik sa posebnim ispitom za izvršitelja, i ovaj posao obavlja kao isključivu delatnost kao preduzetnik ili u ortačkom društvu. On je samostalan u svom radu, mada kontrolnu funkciju vrši sud. Uvođenje paralelnog sistema sudskih i "privatnih izvršitelja" zapravo predstavlja najznačajniju izmenu novog Zakona o izvršenju i obezbeđenju.

Ključne reči: izvršenje, obezbeđenje, sudski izvršitelj, izvršitelj, izvršna isprava.

Uvodne napomene

Reforma pravosudnog sistema Srbije u jednom svom delu podrazumeva rasterećenje sudova u pogledu određenih nadležnosti i time decentralizaciju sudskog sistema. Ovo će biti naročito izraženo kada se počne primenjivati Zakon o izvršenju i obezbeđenju¹⁾ koji uređuje izvršenje na znatno drugačijim osnovama. Upravo iz navedenih razloga učinilo nam se interesantnim da ovaj referat posvetimo pojmu izvršitelja uopšte, ukažemo na uporedno pravna rešenja u našem okruženju, damo prikaz trenutnih rešenja u našoj zemlji kao i da se samo osvrnemo na koncept i rešenja vezana za izvršitelja u Zakonu o izvršenju i obezbeđenju.

Razumni rok za donošenje odluke ili ostvarivanje određenog prava ne podrazumeva samo parničnu proceduru (u tzv. parničnom delu zaštite prava) već i izvršavanje sudskih odluka. Rezulocijom broj 3 Saveta Evrope koja je usvojena na konferenciji evropskih ministara za pravdu u Moskvi 2001. godine i preporuka za izvršenje doneta od strane Evropskog komiteta za pravnu saradnju CEDDJ 2003 broj 21 doneta od Komiteta ministara sadrži određene smernice za države članice Saveta Evrope u smislu radnji koje moraju da se preduzmu na nacionalnom nivou sve sa krajnjim ciljem da se izgradi jedan efikasan sistem izvršenja sudskih odluka iz građanske sfere.

U postupku izvršenja sudskih odluka naročitu pažnju posvećujemo načinu izvršavanja same odluke. Ova procedura mora u sebi sadržati dva bitna elementa. Jedan element je svakako brza i efikasna zaštita prava poverilaca. No, ova činjenica ne sme niukom slučaju uticati na isključivanje ili omalovažavanje ličnosti dužnika, članova

va njegove porodice ili drugih lica iz kruga prema kojima dužnik ima određena prava i obaveze. U tom smislu zakon mora uravnotežiti odnos između poverioca i ostvarivanje njegovih prava i zaštite prava dužnika. Kako se po svojoj prirodi izvršni postupak zasniva i na određenim radnjama koje su vezane za praktično delovanje suda na licu mesta to je izuzetan značaj i onih sudskih saradnika koji obavljaju poslove u smislu realizacije određenih prava. Tu pre svega mislimo na naplatu potraživanja na pokretnim stvarima ili sprovođenje odluka iz oblasti činidbi gde se određene radnje moraju vršiti na terenu (iseljenje iz stana, useljenje u stan, rušenje i sl.).

Po prirodi stvari ove poslove uvek i u svim zemljama obavljaju razni "pomoćni organi" suda, te ćemo u ovome radu pokušati da objasnimo značaj i ulogu izvršitelja i ukratko ukazati za kakav koncept se opredelio naš zakonodavac, bez detaljnije analize pojedinih odredbi zakona. Reč je o profesiji koja po delokrugu i sadržini poslova koji su u njenoj nadležnosti, pomaže sudu da ostvari ulogu koja mu je data Ustavom i zakonima i ne samo to, nego u značajnoj meri rasterećuje rad sudova.

Kratak istorijski prikaz

Od samog nastanka uređenog ljudskog društva nastajali su sporovi ili konflikti među ljudima. U organizovanim zemljama ove sporove rešavali su sudovi. Od najranijih dana države pokušavaju da sudsku proceduru urede i tako se donose određeni propisi koji uređuju pravila ponašanja učesnika u postupku ali određuju i pravila o radu suda. U svim sudskim postupcima, naravno, dominantnu ulogu ima sudija. No, od samog nastanka sudova pa do danas sudija ne može obavljati poslove sam. Tako se od najranijih dana uz sudiju spominju i različiti "pomoćni organi suda". To su različite vrste sudskih pisara, izvršitelja, lica koja obavljaju administrati-

* Prof. dr Nebojša Šarkić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union.

** Mladen Nikolić, sudija Privrednog apelacionog suda.

vne ili tehničke poslove u sudu, izvršitelji kazni, dželiti, lica koja se brinu o bezbednosti sudija i sl.

U Rimskom pravu pojavljuju se pored sudija i zapisničari određenih volja ili njihovih naredbi "tabellionions" koji se smatraju dalekim pretečama današnjeg javnog beležništva.²⁾

U srednjem veku pravni partikularizam doveo je do toga da ne možemo pouzdano govoriti o utvrđenom stalnom sistemu sudova ili državne uprave uopšte. Razlog za to su bili stalni ratovi, pomeranja granice, te preplitanje različitih uticaja. Ipak, u zapadnoevropskim zemljama dominiraju sudovi katoličke crkve koji su imali razrađen sistem sudstva i naravno razrađen sistem pomoćnih organa sudova.³⁾

U srednjovekovnoj Srbiji razlikujemo nekoliko vrsta pomoćnih organa suda koji su u periodu procvata srpske pravne kulture, za vreme cara Dušana, postojali u Srbiji.⁴⁾

Do donošenja Zakona o izvršnom postupku Kraljevine Jugoslavije koji je donet 1930. godine, nismo imali uređen sistem izvršnog postupka. Pravila o izvršnom postupku uglavnom su se nalazila u imovinskim zakonima što je bila i uobičajena praksa evropskih zemalja na koje se ugledala i srpska pravna doktrina.

Pravni partikularizam koji je prethodio formiranju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca doveo je do toga da su različite oblasti tadašnje Kraljevine bile pod uticajem različitih pravnih sistema. Nastojanje da se između dva svetska rata uredi pravni sistem države rezultiralo je donošenjem nekoliko značajnih zakona među kojima je i pomenuti zakon o izvršenju Kraljevine Jugoslavije.⁵⁾

Ovaj zakon uvodi u oblasti izvršenja sudskih odluka sudske izvršitelje kao stalne organe suda. U zakonu kao i u Poslovniku o radu sudova predviđaju se izvršna odeljenja u svim većim sudovima. Možemo slobodno reći da se radi o sasvim uređenom savremenom sistemu izvršenja sudskih odluka u oblasti naplate potraživanja ili činidbi.⁶⁾ O zakonu iz 1930. godine, postoji brojna literatura.⁷⁾

Uporedno pravna rešenja

Globalno uzeto razlikujemo dva osnovna sistema izvršenja u oblasti činidbi ili radnji van sedišta suda. Po jednom sistemu koji je još uvek dominantan isključivu ulogu ima sud. Sud donosi odluku o dozvoli izvršenja i rukovodi čitavim postupkom. U toku postupka sud angažuje pomoćne organe suda koji obavljaju određene radnje za sud. Po drugom sistemu postoje određene službe koje dobijaju (manju ili veću) samostalnost. Ovaj drugi vid izvršavanja uglavnom je dominantan u zemljama anglosaksonskog prava. U poslednje vreme on je počeo da se prenosi i na Evropu i nekoliko evropskih zemalja ga je sa različitim modalitetima usvojilo (Finska, Mađarska, Makedonija...). Zbog značaja iskustava različitih zemalja naročito zemalja iz našeg okruženja daćemo kratak prikaz opredeljenja ovih zemalja u oblasti sudskog izvršenja putem pomoćnih organa.

Republika Albanija je januara 2001. godine, donela nov Zakon o izvršnom postupku. Tada je izvršila temeljnu reformu izvršnog postupka i uvela "bailiff-a" kao pomoćnog organa suda koji nezavisno obavlja svoju funkciju. Ovaj sudski izvršitelj obavlja poslove u okviru ukupnog organizovanog sistema servisa izvršitelja koji je konstituisan na nivou Albanije. Oni primenjuju kompletnu proceduru izvršnog postupka, a dominantnu ulogu prilikom njihovog izbora ima ministar pravde. Samostalni sudski izvršitelj ima svoje područje delovanja i obavezan je da izveštaj o svojim radnjama dostavlja sudu. Sud vrši kontrolu njegovog poslovanja i značajnije

utiče na korekciju eventualnih grešaka. Prema dobijenim rezultatima i analizom rada za prvi period ovaj institut se dosta loše pokazao jer su brojne primedbe građana o zloupotrebama i neprimerenom načinu rada i ponošanja.

Bugarska se opredelila za paralelni sistem privatnog i javnog sektora u izvršavanju sudskih odluka. Zakonom o privatnim izvršiteljima koji je stupio na snagu 2005. godine, uvedeni su privatni izvršitelji kao pomoćni organi suda. Oni imaju pristup svim informacijama o imovini dužnika i mogu tražiti asistenciju policije ukoliko je to neophodno. Njih imenuje ministar pravde nakon sprovedenog konkursa. Zakon je utvrdio postojanje kvote od 30.000 stanovnika na jednog izvršitelja a u okviru područja drugostepenog suda. Na primer za područje grada Sofije postoji čak 50 izvršitelja. Privatni izvršitelji organizovani su u komore izvršitelja a čijim se statutom uređuje bliže način organizovanja i delovanje samih izvršitelja. Privatni izvršitelji mogu angažovati i pomoćna lica i zapošljavati određene službenike. Privatni izvršitelji su lično odgovorni za štetu prouzrokovanu svojim aktivnostima. Zakon predviđa i mogućnost vođenja disciplinskog postupka protiv privatnih izvršitelja a odgovorni su i krivično po opštim pravilima krivičnog zakona.

U Bosni i Hercegovini ne postoji jedinstven sistem uređenja izvršnog prava s obzirom na pravni partikularizam koji postoji u Bosni i Hercegovini. Postoje čak tri pravna sistema koji uređuju ovu oblast ali se oni ne razlikuju previše. Svi ovi sistemi zadržali su sudske izvršitelje kao dominantno i da postoje privatni izvršitelji. U Republici Hrvatskoj zadržan je tradicionalni sistem izvršenja. Službena lica su činovnici suda i kompletna procedura najviše odgovara našem sistemu sudskog izvršenja sa potpunom kontrolom od strane sudija.

U Republici Crnoj Gori u toku 2004. godine, donet je nov Zakon o izvršnom postupku. On je po svojoj osnovnoj sistematici gotovo identičan zakonskim rešenjima koja su usvojena 2004. a počela sa primenom 2005. godine u Republici Srbiji. Ovo je sasvim razumljivo jer je kao polazna osnova poslužio zajednički tekst koji je rađen na nivou Savezne Republike Jugoslavije u toku 2003. i 2004. godine, koji iz razumljivih razloga nije usvojen. U Crnoj Gori izvršenje sudskih odluka u potpunosti je u nadležnosti sudova, te oni obavljaju sve potrebne radnje putem službenih lica suda koji su u potpunosti odgovorni za svoj rad sudovima. Očekuje se da Republika Crna Gora uskoro usvoji nov zakon koji će na drugačiji način urediti oblast izvršenja sudskih odluka, što pre svega podrazumeva uvođenje u sistem izvršenja, izvršitelja, kao nove profesije.

Rumunski propisi definišu izvršitelje kao javnu i kao privatnu delatnost. Specifično je da u Rumuniji banke mogu da osnuju privatne izvršiteljske službe. Pravna odeljenja banaka moraju sprovesti nadzor nad radom bankarskih izvršnih agenata i prate njihovu aktivnost te utvrđuju njihovu odgovornost za nepoštovanje zakonskih propisa. Rukovodilac ovih službi direktno odgovara rukovodiocu pravnog odeljenja.

Izvršni agenti imaju odgovornost u skladu sa odredbama rumunskog krivičnog zakonika uključujući odgovornost za štetu za kršenje profesionalnih obaveza.

Zakon Slovenije koji je u nekoliko navrata menjan poslednjih godina uveo je sistem izvršenja kao javnu delatnost. Ministar za pravosuđe imenovao je izvršitelje koji se potom ujedinjuju u tzv. izvršiteljske organizacije ili komore. Udruženje izvršitelja ima svoje pravno svojstvo i pravo da uređuje određene oblasti kroz podzakonska akta. Drugostepeni sud vrši nadzor nad radom izvršitelja. Što se tiče uslova njihovog izbora oni moraju imati peti stepen stručnosti, određeno radno iskustvo kao i dodatne uslove koji se ogledaju u opremljenoj kancelari-

ji, tehničkoj opremi i sl. Izvršitelj može zaposliti čak do deset lica. On je odgovoran za štetu koju je prouzrokovao svojim radom. Takođe, izvršitelji su odgovorni disciplinski i krivično za propuste u svom radu.

Zbog značaja njihovih rešenja detaljnije ćemo analizirati propise Mađarske i Makedonije. Ove dve zemlje uvele su nešto radikalniji sistem izvršenja te je za nas on posebno zanimljiv. U makedonskom zakonu svakako najveća novina je činjenica da postupak za izvršenje ne sprovodi sud. Za sprovođenje izvršenja nije potrebna ni dozvola za izvršenje. Od kada je stupio na snagu (27. 5. 2006. godine), postupak izvršenja nije sudski. Izvršilac je privatno lice koje ne sme da odbije da sprovede izvršenje osim u slučaju kada su ispunjeni uslovi za njegovo izuzeće ili kada ima saznanje da je izvršenje sprovedeno dato drugome izvršiocu. Izvršilac ima određene pomoćnike koji obavljaju javno ovlašćenje prema zakonu. Izvršioca imenuje ministar pravde na osnovu konkursa. On se imenuje za područje osnovnog suda na kome deluje. Broj izvršilaca za određeno područje osnovnog suda određuje ministar pravde na osnovu prethodno pribavljenog mišljenja predsednika osnovnog suda o broju pravosnažnih i izvršnih odluka osnovnog suda. Zakon predviđa nekoliko uslova koje treba da ispuni lice koje želi da bude imenovano. On treba da bude državljanin Republike Makedonije, da je poslovno sposoban i da ima opštu zdravstvenu sposobnost, da ima završen pravni fakultet, da ima najmanje pet godina radnog iskustva na pravnim poslovima ili tri godine na poslovima izvršenja, da ima položen ispit po programu koji je propisao ministar pravde za izvršioca, da aktivno zna makedonski jezik, da nije krivično osuđivan, da se ne vodi krivični postupak protiv njega, da ima odgovarajuću opremu i potrebni prostor za obavljanje izvršnih poslova i da da izjavu pred notarom o svom imovnom stanju. U izjavi koju daje pred notarom lice koje želi biti imenovano za izvršioca mora izneti svoje imovno stanje. Ministar propisuje podzakonskim aktom kakav mora biti prostor za obavljanje delatnosti i koje druge uslove mora ispunjavati lice koje želi da bude imenovano.

Izvršilac može: da prima pismene i usmene zahteve za izvršenje, da vrši dostavu sudskih pismena, da vrši dostavu naloga, zapisnika, zaključaka i drugih dokumenata koji proizlaze iz potrebe obavljanja njegovog posla, da vrši legitimisanje stranaka i učesnika u izvršenju, da prikuplja podatke o imovini i imovnom stanju dužnika u funkciji izvršenja, da donosi naloge i zaključke, sastavlja zapisnik, zahteva pružanje podataka, da vrši popis, procenu i plenidbu i prodaju pokretnih stvari i nepokretnosti, da prima sredstva od dužnika, da predaje u posed i da vrši raspodelu sredstava, da vrši iseljenja i preduzima i druge izvršne radnje koje su potrebne za sprovođenje izvršenja određene zakonom. Za prodaju pokretnih stvari izvršilac može na svoj račun da angažuje komisionara.

Sve primedbe koje stranke ili treća lica imaju na rad privatnog izvršioca, u formi prigovora dostavljaju se predsedniku suda nadležnog za područje na kome izvršilac obavlja svoju delatnost. Po uloženom prigovoru predsednik suda dužan je da odluči i naloži otklanjanje eventualnih nepravilnosti u roku od 72 sata od prijema prigovora. Ova odluka je konačna.

U pogledu odgovornosti za pričinjenu štetu izvršilac mora biti osiguran. Najniži iznos osiguranja za koji izvršilac mora da sklopi ugovor o osiguranju iznosi 50.000 evra u domaćoj protivvrednosti. Za preduzete izvršne radnje izvršilac ima pravo na nagradu. Nagrade se određuju tarifom koju propisuje ministar pravde na predlog komore izvršilaca. Nad radom izvršilaca, kontrolu obavlja ministar pravde kroz redovne ili vanredne preglede.

Mađarska je predvidela takođe nezavisno sudsko iz-

vršenje koje se ostvaruje preko nezavisnih sudskih izvršitelja. Oni se udružuju u izvršiteljske komore. Sudski samostalni izvršitelji imaju svoju zamenike i pomoćnike kao i određene službenike koji mogu raditi u njihovim kancelarijama. Oni se ne mogu baviti poslovima ili drugim aktivnostima koje su suprotne osnovnim principima i ciljevima obavljanja izvršnih radnji. Podležu različitim vrstama odgovornosti počev od obaveze da čuvaju kao poslovnu tajnu sve ono što saznaju u toku postupka izvršenja, imaju disciplinsku odgovornost, krivičnu i svakako građansko-pravnu sa aspekta naknade štete za obavljanje delatnosti. Uslovi za imenovanje su da je državljanin Mađarske da nije kažnjavan, da ima najmanje 24 godine života, da ima pravo glasa, da ima višu stručnu spremu, da je položio poseban ispit za sudskog izvršitelja i da ima dve godine iskustva kao zamenik izvršitelja. Izvršitelji se biraju na osnovu javnog konkursa koji objavljuje komora. Izvršitelj ima pravo na honorar i naknadu troškova utvrđenu posebnom tarifom. Honorar izvršitelja se sastoji od naplate za usluge i provizije. Izvršitelj takođe ima pravo i na troškove poslovanja kao naknadu materijalnih troškova.⁸⁾

Trenutna rešenja u našoj zemlji

U ovom trenutku, dok još nisu u primeni odredbe Zakona o izvršenju i obezbeđenju koje se odnose na izvršitelje (kojima se na nov način uređuje postupak izvršenja), smatramo da je potrebno ukazati na aktuelno stanje u našem sistemu izvršenja sudskih odluka. Posebno se to odnosi na ulogu sudskog izvršitelja i njegova ovlašćenja u postupku izvršenja. Zakon o izvršnom postupku⁹⁾ predviđa sistem sudskog izvršenja. Poslovi izvršenja sprovode se uglavnom na dva osnovna načina. Jedan su činidbe i izvršenja na pokretnim stvarima koje se sprovode putem sudskih izvršitelja, dok se drugi ostvaruje naplatom novčanih potraživanja preko drugih pomoćnih organa suda (odsek za prinudnu naplatu), prodajom nepokretnosti (sprovodi sudija) ili preko dužnikovog dužnika.

Zakon je u čak 44 odredbe direktno ili indirektno uređio rad sudskih izvršitelja. No, ova činjenica ne treba da nas zavara u smislu da je ova materija dobro uređena.

Položaj sudskih izvršitelja nije valjano uređen ni Zakonom o izvršnom postupku niti nekim drugim zakonima koji se odnose na ovu materiju (Zakon o državnim činovnicima, Zakon o uređenju sudova, Zakon o sudijama i sl.).

Ni u jednom od navedenih propisa ne govori se o samoj ličnosti sudskih izvršitelja. Nigde nije predviđeno koja je neophodna stručna sprema za obavljanje ovih i te kako značajnih poslova. Zakon ne predviđa ni druge uslove koji su neophodni za obavljanje ove delatnosti. Zakon samo na indirektnan način govori o obavezama sudskih izvršitelja.

Iako nije direktno naznačeno, određene obaveze koje su utvrđene u opštim odredbama imaju se primeniti i na rad sudskih izvršitelja. Tako na primer, član 6. ZIP-a predviđa da je sud dužan da predmete uzima u rad redom kako ih je primio osim ako priroda potraživanja ili posebne okolnosti zahtevaju da se postupi drukčije. To praktično znači da bi sudski izvršitelj predmete koje je dobio u rad od strane sudije morao da razvrstava i uredno evidentira prema redosledu prispeća i da ih tako sprovodi. Samo izuzetno nekoj od radnji može se dati prioritet ako je to po izričitoj naredbi sudije zbog okolnosti koje proističu iz samog predmeta. U svim drugim slučajevima sudski izvršitelji morali bi da poštuju opšte pravilo da se predmeti uzimaju u rad prema redosledu prispeća bez ikakvog favorizovanja ili bez ikakvih izuzetaka.

Zakonodavac je predvideo da se upravljanje postupkom sprovodi putem zaključaka. Zaključke donosi sudija i oni se odnose na rad sudskih izvršitelja. Ovim zaključcima se upravlja postupkom te se protiv zaključka ne može podnositi nikakav pravni lek.

Koliki je značaj sudskih izvršitelja u toku postupka najbolje govori odredba člana 27. ZIP-a. Ona kaže da se u postupku izvršenja i obezbeđenja shodno primenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku. Ovo dalje znači da sudski izvršitelj treba da ima znanja o toku postupka, o osnovnim pravilima vođenja postupka što nažalost u praksi nije slučaj. To ne možemo svrstati u deo krivice sudskog izvršitelja niti im se ova činjenica može staviti na teret. Zakonodavac nije predvideo nikakve posebne uslove u smislu određenog stručnog ispita koji bi sudski izvršitelji morali da polože, niti permanentne edukacije za obavljanje ove delikatne delatnosti. Ako imamo u vidu činjenicu da je sudski izvršitelj najistureniji prema građanima, da se sa njima susreće svakodnevno, da su oni osobe u koje će građanin gledati i prepoznavati rad suda, onda možemo shvatiti koliki bi značaj bio da se u samom zakonu utvrde uslovi za obavljanje delatnosti i naravno obaveza permanentnog edukovanja.

O težini posla sudskih izvršitelja možda najbolje govori član 42. Zakon je predvideo sredstva i predmete izvršenja, a kasnije razrađuje čitav niz ograničenja nad sredstvima izvršenja. Lice koje obavlja poslove izvršenja mora biti izuzetno pripremljeno za obavljanje ove radnje kako bi moglo u svakom trenutku da zna koje stvari u stanu izvršnog dužnika ne mogu biti predmet izvršenja, nad kojim stvarima ili predmetima su zakonom utvrđene zabrane ili ograničenja sprovođenja.

Sudski izvršitelj kada sprovodi izvršenje dužan je da u toku čitavog postupka vodi računa o dostojanstvu ličnosti izvršnog dužnika i članova njegove porodice, te da izvršenje sprovodi na način koji će biti za izvršnog dužnika najbezbolniji a u granicama mogućnosti. Zakon je predvideo obavezu sudskog izvršitelja da prilikom pretresanja stana ili pregledanja stvari izvršnog dužnika u stanu postupka obazrivo sa dužnom pažnjom ceneći ličnost i dostojanstvo izvršnog dužnika. Sudski izvršitelj treba da bude dobro obučen za obavljanje ovih veoma delikatnih i specifičnih poslova. Zakon je predvideo obavezu da sve radnje obavljaju uz poštovanje dostojanstva ličnosti. Pretresanje ili pregled stana ili drugih prostorija u stanu izvršnog dužnika kada nisu prisutni ni izvršni dužnik ili njegov saradnik odnosno zakonski zastupnik i član njegovog porodičnog domaćinstva mora biti sprovedeno u prisustvu dva punoletna građanina. Zakon nije predvideo nikakve bliže odredbe o tome ko može biti svedok prilikom ovih radnji ali je utvrdio obavezu sudskog izvršitelja da obezbedi prisustvo javnosti.

Sudski izvršitelj je ovlašćen da otvori prostoriju u prisustvu dva punoletna građanina. Kao što se vidi zakon je predvideo brojna ograničenja koja sudski izvršitelj mora da ispoštuje.

Polazeći od izuzetne delikatnosti posla ulaska u stan, iseljenja iz stana, oduzimanja stvari i slično zakonodavac je predvideo i određena prava i zaštitu sudskih izvršitelja. Tako sudski izvršitelj koji postupka na terenu ima ovlašćenje da udalji lice koje ga ometa u sprovođenju izvršenja kao i da zatraži pomoć od nadležnog organa unutrašnjih poslova koji je u obavezi da mu tu pomoć pruži. Uvođenje ove obaveze u zakon je značajno doprinelo boljem načinu sprovođenja izvršenja. Ovakvo ovlašćenje odnosi se kako na nosioca određenih prava i obaveza u izvršnom postupku (izvršni poverilac, izvršni dužnik, treća lica, zakonski zastupnik, stranke i sl.), ali ova se obaveza odnosi i na komšije, prijatelje ili slučajne prolaznike.

Ako sudski izvršitelj udalji izvršnog dužnika zbog ometanja sprovođenja izvršenja dužan je da o tome unese konstataciju u zapisnik o sprovođenju izvršenja. U praksi se veoma često angažuju organi unutrašnjih poslova radi održavanja reda u toku sprovođenja izvršenja. Asistencija tih organa ogleda se u prisustvu uniformisanih lica i sprečavanju i ometanju javnog reda i mira.

Organi policije dakle nemaju ovlašćenja da preduzimaju direktne radnje u izvršnom postupku niti mogu preduzimati radnje koje su vezane za sprovođenje izvršenja. One mogu samo asistirati sudskom izvršitelju kako ga neko ne bi ometao u njegovom poslu.

Stranke i učesnici mogu podneskom tražiti od suda da otkloni nepravilnosti koje je sudski izvršitelj učinio u sprovođenju izvršenja. Sud će rešenjem ukinuti nezakonite ili nepravilne radnje sudskog izvršitelja što znači da se one neće tretirati kao pravno valjane.

Osim navedenih teškoća oko određivanja ograničenja prilikom sprovođenja izvršenja sudski izvršitelj u toku postupka izvršenja ima bezbroj teškoća koje mora sam ili uz konsultaciju sa sudijom da razreši. To je, na primer, pitanje procenjivanja vrednosti stvari. Realno se postavlja pitanje da li su sudski izvršitelji i u kojoj meri osposobljeni da vrše procenu pojedinih predmeta. Kada se radi o stvarima u pokućstvu, na bazi dugotrajne prakse sudski izvršitelj može proceniti vrednost stvari koje se plene. Tako na primer sudski izvršitelj na bazi dugotrajnog iskustva može vršiti realno procenu stvari kao što su televizor, video rekorder, muzički stub, kasetofon i sl. Dosta je teško poverovati u mogućnost da sudski izvršitelj vrši procenu npr. umetničkih slika, određenih predmeta od posebne dragocenosti, numizmatika, filatelija, specijalne vrste ukrasnih predmeta, kristali, porculan i sl. Takođe, gotovo je nemoguće poverovati da sudski izvršitelj može sa sigurnošću prepoznati da li se radi o bižuteriji ili o nakitu ili da li se radi o originalu ili reprodukciji umetničke slike. Zbog toga se ovim procenama mora pristupati veoma obazrivo jer se njima mogu naneti ogromne štete strankama. S druge strane to se kosi sa osnovnim načelom efikasnosti izvršnog postupka koje insistira na brzini i valjanoj zaštiti prava. U toku samog postupka sudski izvršitelj kada nađe da je to potrebno može izvestiti sud o nemogućnosti utvrđivanja određenih činjenica i vrednosti, kada će se angažovati posebni stručnjaci za određivanje vrednosti pojedinih predmeta. Iako se radi o usporavanju postupka kada god je stvar nejasna, bolje je pribaviti stručno mišljenje nego doneti odluku na štetu jedne ili druge strane u postupku.

Sudski izvršitelj rukovodi i postupkom oduzimanja stvari, kao i sprovođenja prodaje stvari putem javnog nadmetanja. Iz dobijene cene vrši se najpre namirivanje troškova a potom i eventualni povraćaj viška sredstava izvršnom dužniku ukoliko je ostvarena povoljnija cena. Sve ove radnje sudski izvršitelj sprovodi uz konstataciju na zapisnik i uredno vođenje dokumentacije.

Ipak, najkomplikovaniji predmeti su svakako ispražnjenje i predaja nepokretnosti. Kada imamo u vidu značaj stana ili kuće za egzistenciju jedne porodice postupak ispražnjenja stana ili kuće je svakako najkompleksnije pitanje u toku sprovođenja izvršenja, ono se obavlja u više faza u kojima učestvuju sudski izvršitelji i detaljno su regulisana zakonom.

Sudski izvršitelji učestvuju i u drugim specifičnim stvarima kao što su npr. sprovođenje određenih privremenih mera, asistiranje prilikom sprovođenja izvršenja kada se radi o sporovima iz porodičnih odnosa kao npr. uređenje načina viđanja deteta, dobrovoljna predaja deteta i sl.

Na osnovu svega do sada iznetog možemo konstatovati koliki je značaj sudskog izvršitelja i kolike su brojne

teškoće u njihovom radu.¹⁰⁾

Opremljenost sudova, a time i sudskih izvršitelja predstavlja poseban problem za pojedine vrste izvršenja. Prvenstveno imamo u vidu izvršenje na pokretnim stvarima (kada je u pitanju ostvarenje novčanog potraživanja), a takođe imamo u vidu i razne vrste činidbi koje su predmet izvršnog postupka. Iznećemo samo karakteristične činjenice:

- nijedan od sudova u Republici Srbiji nema adekvatnu opremljenost kada su u pitanju vozila koja bi bila na raspolaganju sudskim izvršiteljima prilikom sprovođenja izvršenja na pokretnim stvarima. Sudski izvršitelji na teren radi popisa ili oduzimanja pokretnih stvari odlaze gradskim prevozom ili eventualno svojim automobilom. Na ovaj način oni su već u startu limitirani u pogledu vrste stvari koje mogu oduzeti od izvršnog dužnika i prevesti ih do suda radi deponovanja u odgovarajući prostor. Sama činjenica da se sudski izvršitelj pojavljuje na licu mesta bez odgovarajuće opreme (tu pored adekvatnog prevoznog sredstva mislimo i na pomoćne radnike koji će vršiti iznošenje stvari), izvršnom dužniku omogućavaju da koristeći ovo stanje prolongira i odugovlači postupak, te da do sledećeg popisa uklanjanja i prikriva svoju imovinu. Osim adekvatnih prevoznih sredstava, tu je i nedostatak adekvatnog prostora (pre svega mislimo na magacine) u koji bi se i eventualno oduzete stvari mogle smestiti ali tako da budu zaštićene kako od krađa, tako i od oštećenja i propadanja.

Osvrt na koncept za koji se opredelio zakonodavac u Zakonu o izvršenju i obezbeđenju

Naš je zaključak da se zakonodavac usvajajući Zakon o izvršenju i obezbeđenju, opredelio za kombinovani sistem izvršenja. To znači da izvršenje može da sprovodi sud ali i izvršitelj (osim onih vrsta izvršenja koja su u isključivoj nadležnosti suda: porodične stvari, vraćanje na rad i izricanje novčanih kazni), a u dispoziciji je izvršnog poverioca, za koji vid će se opredeliti. Dalje, sud zadržava dominantnu ulogu u pogledu dozvole izvršenja (izuzetak je verodostojna isprava za komunalne i slične usluge, što je u nadležnosti izvršitelja), odlučivanja po pravnom leku, kao i u pogledu otklanjanja nepravilnosti koje sudski izvršitelj ili izvršitelj načine prilikom sprovođenja izvršenja. Možemo primetiti da je uloga suda veoma značajna i da će izvršitelj prvenstveno imati nadležnost da sprovodi izvršenje.

Svakako da uvođenje izvršitelja (profesionalni "vansudski" izvršitelj), predstavlja značajniju novost. Reč je o fizičkom licu koje imenuje ministar nadležan za poslove pravosuđa, koje sprovodi izvršenje u granicama rešenja o izvršenju uz upotrebu javnih ovlašćenja koja mu poverava Zakon o izvršenju i obezbeđenju. Izvršitelj može biti lice koje ipunjava uslove: da je državljanin Republike Srbije; da je poslovno sposobno; da je steklo diplomu pravnog fakulteta; da ima najmanje dve godine radnog iskustva na poslovima izvršenja odnosno tri godine radnog iskustva na pravnim poslovima; da je položilo ispit za izvršitelja; da je dostojno da obavlja poslove izvršitelja i da se iz obavljanja njegove ranije profesionalne delatnosti ili drugih postupaka može zaključiti da će savesno obavljati svoju delatnost i čuvati njen ugled. Dostojnost za obavljanje poslova izvršitelja utvrđuje se u skladu sa opšteprihvaćenim moralnim normama i kodeksom profesionalne etike izvršitelja; da se nad ortalčkim društvom čiji je on ortak ne vodi stečajni postupak; da nije osuđivano za krivično delo na bezuslovnu kaznu zatvora od najmanje šest meseci ili za kažnjivo delo koje ga čini nedostojnim da obavljanje poslova izvršitelja.

Predviđeno je da se na 25.000 stanovnika imenuje jedan izvršitelj.

Izvršni poverilac u predlogu za izvršenje naznačava (njegova dispozicija) da li zahteva da izvršenje sprovodi sud ili izvršitelj.

Ukoliko se opredelio za sud, izvršni poverilac je dužan da naznači sredstvo i predmet izvršenja ili može odmah zahtevati sprovođenje postupka za dobijanje podataka o imovini izvršnog dužnika. Ukoliko se opredelio za izvršitelja ne mora da naznači sredstvo i predmet izvršenja. To dalje znači da se u tom slučaju izvršenje može sprovoditi svim sredstvima i na svim predmetima koje zakon dozvoljava. Izvršni poverilac fazi sprovođenja izvršenja može usloviti preduzimanje bilo kakvih radnji od strane izvršitelja svojim odobrenjem.

Izvršitelj će biti pod kontrolom i nadzorom, pre svega suda (sud može po zahtevu stranaka i učesnika otkloniti sve nepravilnosti koje izvršitelj načini u sprovođenju izvršenja), zatim ministarstva pravde te komore izvršitelja. Odgovara svom svojom imovinom za štetu koju pričinu svojom krivicom i dužan je da se osigura od odgovornosti za štetu koju bi mogao pričiniti trećim licima obavljanjem delatnosti, a najniži iznos osiguranja određuje ministar pravde. Podložen je disciplinskoj odgovornosti i kao najteža mera može mu biti izrečena trajna zabrana bavljenja profesijom izvršitelja.

Za svoj rad ima pravo na nagradu kao i pravo na troškove, prema tarifi koju pravilnikom uređuje ministar pravde na predlog komore izvršitelja.

Izvršitelj će biti ovlašćen da: postupa po predlogu za sprovođenje izvršenja i određuje način izvršenja ako ga izvršni poverilac nije odredio u predlogu; postupa po predlogu za izvršenje na osnovu verodostojne isprave radi ostvarenja novčanog potraživanja po osnovu izvršenih komunalnih usluga, isporuke vode, toplotne energije, odvoza smeća i sličnih usluga; dostavlja akta i podneske; identifikuje stranke i učesnike u postupku izvršenja; prikuplja podatke o imovinskom stanju dužnika; donosi zaključke, sastavlja zapisnike, zahteve i službene beleške u skladu sa ovlašćenjima iz ovog zakona; sprovodi popise, procene imovine, plenidbe i prodaje pokretne imovine, prava i nepokretnosti; o svom trošku i na svoju odgovornost poverava trećim licima prodaju imovine; prima i čuva popisanu ili obezbeđenu imovinu dužnika, nalaže prenošenje vlasništva nad imovinom i obavlja deobu imovine i novčanih sredstava ostvarenih njenom prodajom; sprovodi iseljenje i druge izvršne radnje neophodne radi sprovođenja izvršenja u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima; na zahtev dužnika odnosno poverioca posreduje među njima u cilju postizanja sporazumnog rešenja; prima i prenosi novčana sredstva u skladu sa zakonom.

Izvršitelj može imati jednog ili više zamenika. Lice koje ispunjava uslove za izvršitelja može biti imenovano za zamenika izvršitelja. Zamenik može obavljati sve radnje izvršenja i obezbeđenja kao i izvršitelj i on potpisuje odluke koje donosi tokom obavljanja radnji izvršenja i obezbeđenja potraživanja svojim imenom i nazivom "zamenik izvršitelja". Izvršitelj je odgovoran za rad svog zamenika i solidarno je odgovoran za štetu učinjenu njegovim radom. Izvršitelj može da zaposli ili angažuje i treća lica koja u ime i za račun izvršitelja sprovode pojedine radnje izvršenja i obezbeđenja.

Komora izvršitelja je predviđena kao profesionalno udruženje u koje se obavezno udružuju svi izvršitelji i zamenici upisani u imenik i ona posluje kao neprofitno udruženje. Komora ima svojstvo pravnog lica sa ovlašćenjima određenim zakonom i statutom, a sedište je u Beogradu. Nadzor nad radom Komore obavlja ministar pravde.

Ovo izuzetno zanimljivo pitanje razmatrali smo sa željom da se u pravničkoj javnosti najpre sa aspekta nauke i struke, u ovom trenutku, pre početka primene zakona, uoče dobre i loše strane reformisanog izvršnog postupka u ovom delu. Tek kada se zakon počne primenjivati i kada izvršitelji "stupe na scenu" moći ćemo objektivno analizirati njihov rad, ulogu i doprinos efikasnosti izvršenja sudskih odluka.

1) "Službeni glasnik R. Srbije", br. 31/11, stupio na snagu 17. 5. 2011. godine, primenjuje se od 17. 9. 2011. godine, a odredbe o izvršiteljima od 17. 5. 2012. godine

2) Vidi detaljnije Ivica Šrdić, Mihajlo Dika, Komentar Zakona o javnom beležništvu, Zagreb, 1994. g.

3) Udžbenik crkvenog prava katoličke crkve, napisao dr Kegross, preveo i dopunio dr Milan Novak, Zagreb, 1930. god.

4) Dr. Srđan Šarkić, Istorija srpskog pravosuđa: "otroci su bili kategorija stanovništva bliska robovima, svojina svojih gospodara. Oni su zbog poverenja prema svojim gospodarima dobijali određene poverljive poslove te se taj naziv zadržao za sudske izvršiće uopšte. Povelja Kralja Milutina, Manastira Svetog Georgija kod Skoplja pominje mnoge državne velikodostojnike koji su imali pravo da drže otroke kao izvršiće sudskih presuda. Prema članu 162. Dušanovog zakonika iz rešenja sudskih presuda pada na pristava. Ako pristav ne bi bio u stanju da izvrši presudu obraćao se čefilijama, zapovednicima gradova koji su bili u centru župa, administrativno teritorijalnih jedinica. Dakle, ako predstavnici vlasti nisu u stanju da obezbede izvršenje presude kazniće se kao i oni koji su se oglašili o carsku naredbu. Dušanov zakonik pored pristava kao izvršioca sudske presude pominje i sokovnika. Ne može se sa sigurnošću utvrditi šta su tačno sokovnici bili ali su oni obavljali poslove obezbeđivanja konjičke pratnje i ponekad izvršavanje sudskih presuda kako svedoči član 107. Dušanovog zakonika. Član 188. Dušanovog zakonika pominje i globarije – pomoćne sudske činovnike zadužene za skupljanje globe. Globarije su smeli da uzimaju samo one globe koje im je sudija pismeno naređivao. Nažalost sudske presude iz vremena srednjovekovne Srbije nisu sačuvane pa nam nedostaje jasna slika o tome u kojoj su se meri odredbe o sudovima i sudskom postupku primenjivale..."

5) Vidi detaljnije Polivoje Blagojević, Sistem izvršenja i obezbeđenja, Ivo Matijević i Ferdo Čulinović, Komentar zakona o izvršenju i obezbeđenju.

6) I. Matijević, S. Čulinović, Nar. delo, strana 44. "cilj ovog zakona da se izvršenje sprovodi što brže, što

jeftinije i što tačnije može se postići samo onda ako se sprovođenje izvršenja da u dužnost sudskim službenicima koji stoje pod neposrednim nadzorom i pod disciplinskom vlašću starešine suda. Niukom slučaju se ne bi moglo preporučiti da se preuzme ustanova posebnih sudskih izvršitelja kako ona postoji u području Apelacionog suda u Novom Sadu jer velika samostalnost ovih izvršitelja prema sudu daje kako je iskustvo pokazalo mogućnost raznih nepravilnosti. Što se tiče javnih beležnika mora se voditi računa ne samo o tome da izvršenje preko javnih beležnika znatno poskupljuje postupak izvršenja ni o tome da će se ova ustanova u nekim područjima tek sada uvesti i da je stoga potrebno da se sačeka kako će se ona u praksi pokazati..."

7) Eugen Nesmar, Sudski poslovnik – priručnik za praktičnu primenu; Nikolaj Pahordukov, Zbirka raspisa i uputstava Ministarstva pravde, Beograd, 1934; Franjo Goršić, Komentar građanskog parničnog postupka, Beograd, 1933; Gionis Godina, Priručnik novog Zakona o izvršenju i obezbeđenju, Beograd, 1932; Srećko Culja, Građansko procesno pravo Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1936; Živojin Kojić, Zbirka obrazaca, Beograd, 1939. godine.

8) U izradi ovoga rada korišćeni su materijali GTZ – kancelarija za pravne reforme sa savetovanja Mostar, jul 2006. g. i to autora Rosa Obradović; Aktuelni razvoj kretanja u oblasti izvršnog prava s posebnim osvrtom na pravne lekove u izvršenju BiH; Jerca Kramberger, Osnove sudskog izvršenja u Sloveniji; Gordan Stanković, Stanje sudstva pre početka reforme u Makedoniji i Arsen Janevski, Novi zakon o izvršenju Republike Makedonije i uloga izvršioca; Emilija Dudović, Zakon o izvršnom postupku Republike Crne Gore, Opšti osvrt i značenje novine; N. Šarkić, J. Kordić, M. Nikolić, Novi zakon o izvršnom postupku Republike Srbije; Sokoji A., Zakon o izvršenju Republike Albanije.

Edvard Kunštek; Položaj stranaka u izvršnom postupku i postupku osiguranja nakon novela Hrvatskog izvršnog zakona iz 2005. godine; Emilija Šarević, Aleksandar Nikolić, Danica Grubašić i Ana Tripković, Sistem izvršenja presuda u trgovinskim stvarima, analiza trenutnog pravnog i institucionalnog statusa, Beograd, 2006. godine.

9) "Službeni glasnik R. Srbije", br. 125/04.

10) Vidi detaljnije "Komentar Zakona o izvršnom postupku", N. Šarkić, M. Nikolić, Službeni glasnik, 2009. godine.

Summary: After a relatively short public debate, the Serbian legislator decided to introduce a parallel system of executions (debt collections) through court and „private debt collectors“. The system of private bailiffs is a dominant principle for execution of court decisions in the Anglo-Saxon system. Since the end of the last century this system started to spread across Europe and is currently a rather widespread for execution of court decisions in civil matters. The bailiff is a lawyer who has passed a special bailiff examination, and who performs this job as an entrepreneur or in partnership. The bailiff is independent in his work, although the court has a control function. The introduction of the system of court and „private collectors“ is in fact the key change introduced in the amendment of this Law on Execution and Security.

Key words: execution, security, court collector, collector/bailiff, execution/collection document.